

**НАЦИОНАЛНА СПОРТНА АКАДЕМИЯ
„ВАСИЛ ЛЕВСКИ“**

**Катедра „Тежка атлетика, бокс, фехтовка
и спорт за всички“**

Бюлент Юзюм

**Изследване приложението на международното и
турското законодателство за футболно хулиганство и
форми на превенция в Република Турция**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за присъждане на образователната и
научна степен „Доктор“ в професионално направление 7.6. Спорт**

Научен ръководител:

проф. Симеон Йорданов, дн

Официални рецензенти:

проф. Любомир Кирилов Тимчев, доктор

доц. Арахангел Григоров Гигов, доктор

София, 2014

Дисертационният труд е обсъден и на'срочен за защита от разширен състав на научния колегиум на катедра „Тежка атлетика, бокс и спорт за всички“ на Национална спортна академия „Васил Левски“.

Дисертационният труд съдържа текст в обем 129 стандартни страници, илюстрирани с 46 нагледни материала (19 таблици и 27 фигури). Библиографската справка включва 83 литературни източника.

Защитата на дисертационния труд е насрочена за 25.04.2014 г. от 11.0 часа в зала А3 на НСА „Васил Левски“, Студентски град, София. Материалите по защитата са на разположение на интересувалите се в библиотеката на НСА „Васил Левски“.

УВОД

Футболът, като най-популярен спорт, чрез своята многоаспектна същност засяга както пряко, така и косвено различни сфери на живота – общество, политика, икономика. Футболът обединява хора, които при други условия са крайно различни на ниво социално, материално положение, националност, но и успява да разделя и то много успешно, като проявленията на това разделение понякога придобиват крайни форми, които се материализират в манипулации, измами, жестокост, а нерядко имат и фатален край. До момента не е известна спортна игра, която с такъв обхват да успява да формира мнения и настроения, да носи толкова много печалби, и в същото време да бъде белязана с толкова много разруха, омраза, безредици и дори смърт сред почитателите. Зародило се в средата на миналия век, футболното хулиганство генерира периодично широко политическо и обществено безпокойство в различни европейски и неевропейски страни като въпреки положените усилия и вложените ресурси, то все още се възприема като остър обществен проблем.

За последните 10 години турското управление осъзнава, че проявлението на хулиганството трудно би се съчетало с визията на една просперираща държава. Така започват да се поставят законовите измерения на борбата със спортното насилие, на които се възлага надеждата да подпомогнат изграждането на имиджа на страната като привлекателно място, където футболът се асоциира с честна и достойна игра и сигурност на зрителите.

Настоящият труд се концентрира върху изследването на законовите и правоприлагащите механизми, за да оцени нивото на развитие на страната по отношение на справянето с хулиганския феномен и да формулира конкретни препоръки, които да допринесат за ускоряването на еволюцията на турския футбол.

За да бъдат изведени основите на настоящото изследване, които да служат като отправна точка във формирането на работна хипотеза и очертаване границите на организацията на изследването, направеният литературен обзор се концентрира върху историческото развитие на този тип престъпност, заедно с нейното противодействие и факторите, оказващи пряко и косвено влияние върху проявлението, така че да бъдат очертани основни положения, които да се отнасят до превенцията на футболното хулиганство.

Работна хипотеза

Направеният литературен обзор позволява да бъде оценено приложението на международното и турското законодателство за турското футболно хулиганство като незадоволително и да бъде формирана следната работна хипотеза:

„Законовите и нормативните регулации по отношение на спортното насилие в Република Турция могат да бъдат по- ефективни за справяне с футболното хулиганство, като бъдат въведени поправки и допълнения, повиши се мониторингът върху прилагането на закона и се акцентира върху превенцията на футболно насилие.“

Цел, задачи, методика и организация на изследването

Цел на изследването е да бъдат проучени резултатите от прилаганите законови мерки за борба срещу футболното хулиганство в Република Турция, да се установи ефективността от тяхното действие и да се формулират предложения, които да повишат резултатите в превенцията и противодействието на спортното насилие.

За постигане на целта са формулирани следните задачи:

1. Изследване на законовите разпоредби за футболното насилие, действащи в Република Турция.
2. Изследване изпълнението на изискванията за организацията и провеждането на футболно събитие.
3. Разглеждане налагането на наказания за извършителите на хулигански прояви – качествени и количествени измерения.
4. Установяване на съществуващите пречки за постигане на висока ефективност в борбата с хулиганските прояви.
5. Създаване на проект модел за интеграционен център и автоматизиран регистър за събиране на база данни за нарушения на обществения ред при футболни мачове.

Обектът на изследването е прилагането на приетите закони и нормативни мерки срещу футболното хулиганство на територията на Република Турция.

Предмет на настоящото изследване са изпълнението на въведените изисквания за техническото и инфраструктурното оборудване на футболните стадиони, организацията и провеждането на футболните събития, както и степента на изпълнение на служебните задължения на ресорните ведомства, отговорните административни единици и органите на реда. Предметът на изследването обхваща още и организационните и техническите промени, направени във футболните клубове по отношение на прилагането на въведените изисквания към тях.

Субект на изследване

С цел да се постигне представителност на резултатите от настоящото изследване се предприема цялостен подход спрямо субектите на изследване:

- Законовите и нормативните изисквания.
- Действащите отговорни органи.
- Мнения на експерти в тази област.
- Членове на фен клубове.

Методика на изследването

В изследването е използвана комплексна методика, която включва контент-анализ, анализ на статистическите данни, метод „експертна оценка“ и анкетиране. Това позволява да бъдат изпълнени поставените задачи чрез използването на поне 2 метода. Поради естеството на задача пета, тя следва да се изпълни в резултат на проведения анализ на резултатите.

Таблица 1. Изпълнение на основните задачи спрямо избраните методи за изследване

Задача/Метод	Документи	Статистически данни	Експертна оценка	Анкетни
1	Да	-	Да	-
2	-	Да	Да	Да
3	-	Да	Да	-
4	-	Да	Да	Да
5	-	-	-	-

♦ *Контент-анализът* изследва както съществуващите законови и нормативни рамки, така и всякакъв тип медийни публикации и комуникации в социалните мрежи.

Разгледаните официални документи включват действащите закони и стандарти до 2011 г. – Закон 5149/ 28.04.2004 – за превенция на нередности и агресия по време на спортни състезания и отменящият го Закон 6222/

13.04.2011г. (за периода на изследването законът се променя веднъж (през 2011 г.); достъпни годишни доклади и стратегически документи.

Медийните публикации, предавания и социални мрежи са второто ниво на изследване в контент анализа. Проучва се известната информация, публикувана и излъчена от местни и чуждестранни медии, както и мнения и настроения, публикувани в социалните мрежи. Целта е, чрез сравнение на информацията в двата типа източника, да бъдат окачествени нивата на ефективност на въведените ограничения спрямо футболното хулиганство.

При анализа на статистическите данни са използвани официални доклади на ТСИ, както и вътрешни статистически документи на ТФФ. Изпратена беше молба до МВР на Турция за предоставяне на официална статистика, показваща количествените аспекти на изпълнението на закона.

♦*Експертна оценка* – Предвид интердисциплинарния характер на проблема, експертната комисия бе съставена от един юрист в областта на спортното право, един служител на звено за сигурност в спорта към градска полиция на Измир, изследовател от Институт по спортно право на Република Турция, преподавател по „Спортна сигурност“ към Национална полицейска академия, председателя на фен клуба на футболен клуб „Гьозтепе“. Подборът бе извършен при спазване на критериите за участниците – професионализъм в областта, доказан опит и авторитет на лицата и възможността им да работят в екип. За да се спази критерият за независимост на експертите, те запазват анонимност. Методът бе приложен на два етапа. Първоначално, месец преди насрочената дата за провеждане на панела, участниците бяха помолени да посочат основните проблеми за ефективността на прилагането на закона за футболно хулиганство. Вторият етап беше провеждането на самия панел, на който бяха систематизирани отговорите от първия, като всеки експерт бе

помолен да оцени значението на всеки фактор, след което бе открита дискусия.

♦ *Анкетирание* – Въпросниците са изготвени така, че да бъде осигурен и корелационен анализ и да се гарантира възможността за установяване на зависимости между индивидуалните характеристики на анкетиранияте и тяхното отношение към въпроса. Бяха анкетирани 432-ма членове на фен клубове на различни отбори от страната. Индикаторите, които бяха използвани за изготвяне на анкетите са качествени и включват:

- състояние на стадиона;
- номериране на местата;
- вход/ изход до/ от местата;
- сигурност по време на събитието;
- отношение към хулиганството;
- участие в хулигански прояви;
- начини на организиране на хулиганските прояви;
- познаване на Закон 6222;
- ефективност на закона;

Критериите за оценка включват географски критерий, полов критерий, честота на посещението на мачове на любимия отбор.

Организация на изследването

Изследването бе организирано по следния начин:

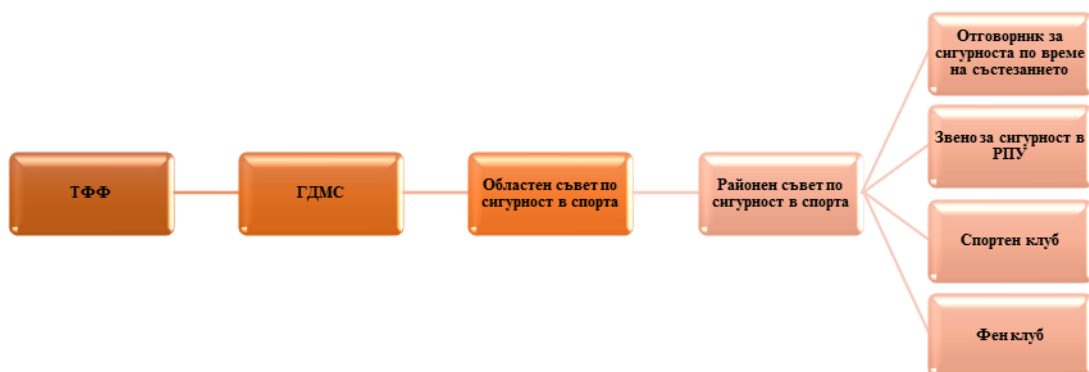
- 2009– 2010 г. – Проучване на литературата по темата.
- 2009– 2013 г. – Проследяване на актуалните новини по темата.
Предвид спецификата на темата и динамиката, с която тя е развива, търпи промени и дава резултати, следенето на актуалните новини в сферата продължава от началото на изследването до обобщаването на резултатите;
- 2010– 2012 г. – Събиране на статистически данни.

- 2011– 2012 г. – Провеждане на анкетно проучване.
- 2012 г. – Организиране и провеждане на експертен панел.
- 2013 г. – Анализ на събраната информация и оформяне на дисертационния труд.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

1. Анализа на документите по изследвания проблем

За да бъде оценена ефективността на закона, целта е чрез първата част на анализа да бъдат изяснени законовите изисквания по отношение на футболното хулиганство. При анализа на закона се наблюдава, че по отношение на дефинирането на криминалните деяния, той напълно съответства с аналогичните закони в останалите страни. Наблюдава се, че наказанията за хулиганите са значително по –строги и по –тежки в сравнение със закона преди 2011 г., когато се въвежда действащият към момента закон за престъпленията по време на футболните събития. Особено в случая с турския закон е определянето на компетенциите и институционализацията на въпросите по спортното насилие. Забелязва се сложна структура (**фиг.1**) и предвидени големи отговорности на сложни комисии и органи.

Фиг. 1. Органи, отговорни за изпълнението на Закон за превенция на насилието по време на спортни прояви

Като позитивна може да бъде оценена крачката към откриване на регионални съвети по сигурността. При проучване на информацията спрямо тяхното действие се установи, че макар предвидените в закона изисквания за тяхната работа, липсват официално оповестени политика и

стратегия за справяне с проблемите на футболното хулиганство както в регионален, така и в национален план. Отсъствието на такива буди съмнения относно ефективността и прозрачността в действието на отделните органи.

Законовите изисквания за организацията на стадионите по време на футболните мачове, напълно се припокриват с тези на ФИФА, а за резултата от изпълнението може да се съди по доклад от 2012 г. на Дирекция „Сигурност на стадионите“. Според него стадионите, на които се играят мачове на супер лигата и първа лига, отговарят напълно на изискванията, а тези, към които е имало забележки в момента, се намират в ремонт и се работи по отстраняването им.

Според изискванията за организацията на събитието, отговорността пада най- вече върху самите футболни клубове. За неспазването има тежки глоби, а за феновете – сериозни наказания, които най-често се свързват с лишаване от свобода. Въпреки стриктните и недвусмислени ограничения и наказания, ефективността от прилагането изглежда слаба или говори за липсата на прилагане на буквата на закона. Като примери могат да се приведат отделни случаи на тежки хулигански прояви от последните две години сред феновете на „Бешикташ“, „Трабзон“, „Фенербахче“, „Галатасарай“, „Сивас“ и др. Има сериозно противоречие между публикуваните данни за заловени и осъдени фенове и това, което се наблюдава по трибуните и по улиците по време и след футболните събития. При изследване на документацията се отчете и изключително оскъдната налична официална информация по изпълнението на закона – липсват официални доклади и отчети на отговорните органи. Съгласно международното законодателство, Турция е ратифицира европейската конвенция за насилието в спорта, но за нейното спазване има само един доклад от 2003 г. При анализирането на закона установихме, че той изостава спрямо еволюцията на организирането и подклаждането на

хулиганството. Така например не се предвиждат никакви мерки за противодействие, наказание и превенция на организирането на хулигански прояви в социалните мрежи. С развитието на комуникациите, интернет се превръща в основно място, където сред футболните фенове се разпространява расистка, националистическа, политическа и друг тип пропаганда, а организаторите на такива престъпления остават анонимни и безнаказани. Така например социалните мрежи се използват от някои футболни хулигани за популяризиране на крайни идеи, лозунги и песни с обидно съдържание, организиране на групови сблъсъци и др. В такива страници, често присъстват известните в интернет „тролове“ и „хейтъри“, чиято цел са насаждането на омраза и публикуването на провокативни идеи. Така развитието на интернет предоставя удобните условия за развитието на хулиганството чрез Facebook, Twitter блогове, форуми и други сайтове, където преди мача се определят местата на сблъсък с противниковите фенове, определят се пунктове (малки улички, трансформатори, изоставени сгради), които се снабдяват с пиратки, бомбички, сигнални ракети, палки, пръчки и др., където след края на мача агитките се събират, „въоръжават се“ и започват да внасят безредици и да провокират физически разправи. Интересното в случая е отношението на законодателството към тези групи, което не предвижда наказания за интернет агитации. При препратка към международното отношение към проблема, тези престъпления се разглеждат като киберпрестъпления, и са последвани от сериозни наказания. Така например във Великобритания се въвеждат виртуално патрулиращи полицейски служители, които чрез мониторингови инструменти и специален софтуер се проследяват предварително зададени фрази, авторите им се идентифицират и проследяват и подлежат на наказание.

От тази част на анализа може да се заключи, че прилагането на закона за футболното хулиганство е ефективно единствено по отношение

на стадионите. Публикуваните официални данни за арестувани и осъдени хулигани не звучат адекватно с това, което е видно по стадионите и улиците по време и след мач. Очевидно прилагането на тези законови мерки или е неефективно или самите мерки са не адекватни за манталитета на турския футболен хулиган. Липсата на прозрачност по отношение на политиките в борбата със спортното насилие позволява да се постави под съмнение приоритетната цел на закона – дали това е опазване на сигурността на гражданите и обществения ред, или е отговор на изискванията на международните стандарти за наличие на такъв закон.

2. Анализ на статистическите данни

За следващия използван метод – анализ на статистическите данни, се счита, че може да даде най-обективна представа за спазването на закона на база количествени характеристики – брой заловени, брой осъдени. За прилагане на метода се използват данни на ТСИ и полицейски доклади. Целта е да бъдат проследени тенденциите през годините на прилагане на отделните закони за хулиганство и да се направи оценка за ефективността на новия закон и приносът му в намаляването и противодействието на този вид престъпност.

Основен проблем за изследването е липсата на каквито и да било статистически данни преди 2011 г. Данните, от които се очаква да дадат информация за периода след това, са представени в неподходящ формат, който не позволява да се следи престъпността по години и сезони (**табл.2**)

Наличната информация позволява единствено да бъдат установени закономерности спрямо най-честите форми на проява на хулиганство. Данните сочат, че феноменът се проявява предимно сред фенове на отбори от супер лигата и първа футболна лига. Най-честите измерения са

употребата на пиротехнически средства, моралното и физическото насилие и навлизането на феновете на терена (фиг. 2).

Таблица 2. Брой арести на футболни хулигани за периода 2011–2013 г.

	Общ брой на арестите за периода 2011-2013 година									
	Общо арести	Вид на нарушението								
		Употреба на насилие	Създаване на безредица	Хвърляне на пиротехника	Прояви на расизъм и цинични песни	Влизане на игрището	Спекулативна продажба на билети	Престъпления против собствеността	Притежание на оръжие	Нарушаване на забрана за влизане
СУПЕР ЛИГА	2480	156	374	597	624	255	6	376	78	14
1 ЛИГА	2048	166	286	585	466	83	5	384	68	5
2 ЛИГА бяла група	346	7	95	39	115	52	0	30	6	2
2 ЛИГА черна група	395	59	118	35	59	34	0	62	21	7
ОБЩО:	5269	388	873	1256	1264	424	11	852	173	28

Фиг. 2. Относителен дял на регистрираните престъпления на футболно хулиганство

Броят на задържаните обаче, за трите представени години е относително малък в сравнение с това, което може да се наблюдава по

време на мач. Така например за периода 2011–2013 г. са регистрирани общо 255 заловени за влизане на терена на мачове на отбори от супер лигата, а кадрите от само един мач през 2012 г. показват стотици такива хулигани (сн.1)

Същото противоречие се забелязва и по отношение на заловените за злоупотреби с продажба на билети. Ако се приеме, че недостоверността на данните от доклада на МВР е неоспорима, то следва, че в сравнение с фактическите явни прояви на хулиганство, постигнатите резултати от полицията не изглеждат високи.

Сн. 1

Мач „Галатасарай“ –
„Фенербахче“, 2012 г., кадри
телевизия Беяз

Анализът на този метод провокира идеята, че е необходимо въвеждане на задължително отчитане на постигнатите резултати по години, така че да се осигури по- дълбоко изследване, което да позволи реално да бъдат дефинирани слабите места в закона и неговото прилагане, така че да бъде направен подбор на адекватни инструменти за противодействие.

3. Заключение от експертната оценка

Както бе посочено в методическата част, участниците в панела определят значимостта на отделните предварително подадени от тях проблеми в прилагането и ефективността на закона. След анализа на

получените резултати, проблемите се подреждат в следната последователност:

Приоритет	Проблем
-----------	---------

1	Икономически интереси.
2	Политически интереси.
3	Липса на координация между звената.
4	Футболното хулиганство – културна традиция в турския футбол
5	Недостиг на компетентни кадри
6	Децентрализация на задълженията за контрол
7	Липса на средства
8	Пропуски в закона

След дискусията, гостите в панела стигнаха до консенсус по всички обсъждани въпроси. На първо място, при откриването на панела се дискутира новият закон, засягащ футболното хулиганство.

Като разумно се отбелязва решението за отменяне на закона от 2004 г., тъй като той е бил вълн опит за въвеждане на ред и сигурност. Според него акцентът, който традиционно трябва да пада върху сигурността и здравето на феновете, е насочен върху запазване на собствеността. Това, заедно с неадекватното прилагане, прави закона пасивен за период от 6 години. За това време са регистрирани официално над 80 смъртни случая по футболни събития, което е повече от показателно за липсата на ефективност на закона. Причината този закон да няма успех е не толкова в съдържанието на клаузите, колкото в начините на тяхното прилагане. Органите, отговорни за планирането и осигуряването на сигурността трудно се координират, което се отразява на липсата на очакваните резултати. Тази грешка донякъде е отчетена от законотворците, тъй като в изготвянето на проекта за Закон 6222 са взети под внимание мненията на консултативни съвети, съставени от различни страни на проблема, докато

при изготвянето на проектозакона от 2004 г., консултирането беше единствено от страна на федерациите. Въпреки това, Закон 6222 запазва доказалите се с неефективността си регионални и областни съвети по сигурност в спорта, като отново се акцентира върху техния състав, като въпросът за задълженията им и сроковете им на изпълнение остава открит. Това води до мисълта, че тези съвети служат по-скоро за възлагане на допълнителни служебни задължения на държавните служители, отколкото за реализиране на политики по сигурност при спортните събития. Доказателство за това са все още липсващите програми и стратегии по темата в някои югоизточни общини в Турция (макар създаването им да е планирано отпреди 8 години). Като основен проблем бе посочена липсата на каквато и да била наредба за изпълнението или указания, които конкретно да разяснят дейностите по изпълнение на закона. Така например в него се посочва, че председателите на фен клубовете трябва да се грижат за превенцията на хулиганските прояви чрез лекции и семинари, но как и кога това трябва да се реализира и какви са наказанията в случай, че нямат резултат, не става ясно. Полицията прави всичко възможно да изпълни задълженията си, но броят на заловените след футболни размирици категорично не звучи адекватно за размерите, в които вандалските прояви се разрастват.

Организационно погледнато, самото уреждане на такова събитие има съществени пропуски. Частните охранителни фирми невинаги са наясно с отговорностите, които имат и най-вече с начина на практическото им изпълнение. Често се случва охранителите да не знаят как да реагират в определени ситуации, заради което работата им става неефективна, а самите те губят авторитет пред публиката. Пример за това е работата на служителите на частната фирма за сигурност в мача между Галатасарай и Бешикташ, където цялата публика на стадиона и зад екраните наблюдаваше как пазителите на реда бягат позорно, нападнати от

футболните хулигани. В този смисъл, решението за откриване на специална секция към Полицейската академия, която да обучава „противодействие на хулигански прояви” е логично, но до неговото изпълнение има още много мачове.

Страните посочват, че трябва да се обърне специално внимание върху изпълнението на закона в провинцията. Докато медийното и съдебното внимание са насочени към големите градове, в малките все още изглежда, че отговорните органи и лица игнорират проблемите на футболното насилие, считайки ги за маловажни, а проявите – в границите на нормалното и част от футболната култура.

Участниците в панела посочват като основни проблеми:

- възприятието, че футболното хулиганство се приема като традиция, на която не е нужно да се противодейства;
- икономически причини;
- политическо влияние.

В изследване на причините, възпрепятстващи намаляването на насилието по трибуните, не би следвало да бъде пропуснато, че футболните безредици са част от менталитета на турския зрител, както и от културната му традиция. В този ред на мисли, все още липсва ясно осъзнаване на проблема от страна на феновете, които възприемат агресията като форма на защита и доказване на достойнство. Предвид това, че местното население носи в историческата си памет войната като форма на съществуване, това е техният начин да създават общество, чието име и чест да бранят. Съществуват много твърдения, че турците като цяло са силно емоционални и натрупват страст и злоба, на която футболните събития дават възможност да бъде отключена и експерсирана.

Икономически погледнато, не е рентабилно футболното хулиганство да бъде изкоренено. Голяма част от зрителите отиват на мач, за да гледат зрелище или да участват в него – това е техният начин за разтоварване. Ето

защо и мачове между отбори, чиито фенове имат по-спокойно поведение, се категоризират като „скучни“. Липсата на агресия косвено влияе и върху продажбите. Бизнесът, насочен към футболните фенове, е силно печеливш и никой няма интерес печалбите му да намалее (в това число се включват приходите от продажба на билети, рекламни стоки, пиротехника, приходи на заведения и др.). Поради тази причина са известни и случаи, в които мениджъри на клубове нелегално внасят забранени предмети и ги раздават на опозиционната публика, за да създава зрелище. В този смисъл, каквато и регулация да се въведе, тя би била безсмислена, тъй като икономическите интереси винаги успяват да надделеят над идеологическите възгледи.

Не на последно място, въпросът с футболното хулиганство в Турция излиза от обхвата си, и от проблем на спорта и сигурността се превръща в политически. Често агитките имат и политически пристрастия. В този аспект хулиганите се ползват като силов инструмент за доказване на политическа значимост. Чрез сблъсъци между тях, се визуализират размерите на симпатиите към определени политически идеи, създават се масови прояви и обществени безредици, всява се страх или се прокламират определени идеи. Така например премиерът на Турция Реджеп Ердоган, който е роден и израснал в Касъмпаша, един от най-старите квартали в Истанбул, е полупрофесионален футболист на „Касъмпашаспор“ и е дал името си на местния стадион. Властта се опитва да нареди отбора в челните позиции в „Супер лигата“ на страната, което става и провокация за агитките на трите гранда – „Фенербахче“, „Галатасарай“ и „Бешикташ“, да участват дружно в подкрепата на антиправителствените протести от лятото на 2013 г. Предвид това, че футболът се счита за втора религия в Турция, то той умело се използва за привличане на електорат. Когато даден лидер на политическа формация заяви своите пристрастия към даден отбор, това

в много случаи е достатъчно доказателство за избирателите, че могат да отъждествят политическите си виждания с тези на дадената партия.

В заключение, експертите посочват, че там, където има намеса на политически и икономически интереси, трудно може да се говори за ефективно законово изпълнение, поне докато то не намери проявление в баланс на интересите на политиката, бизнеса и сигурността. Може би единственият вариант за решение на проблема е самоосъзнаването на феновете и евентуално тяхно решение да се противопоставят на експлоатацията и да проявят самоинициатива в установяването на обществения ред.

4. Анализ на резултатите от анкетното проучване

В проведеното проучване взеха участие общо 432 футболни фенове, членове на фен клубове – 68 жени и 364 мъже. С цел резултатите да постигнат относителна представителност за територията на цяла Турция, анкетите бяха разпратени до фен клубове в различни градове, които имат различен брой население и са достигнали различно икономическо развитие (фиг. 3).

Въпросите са конструирани така, че да бъде възможно установяването на определен вид зависимости.

Така например, за да бъде оценено състоянието на стадионите, се използва критерий „брой посещения на мачове за последния сезон“.

Истанбул	76
Анкара	62
Измир	68
Бурса	44
Газиантеп	39
Адана	41
Коня	37
Ескишехир	36
Сивас	29

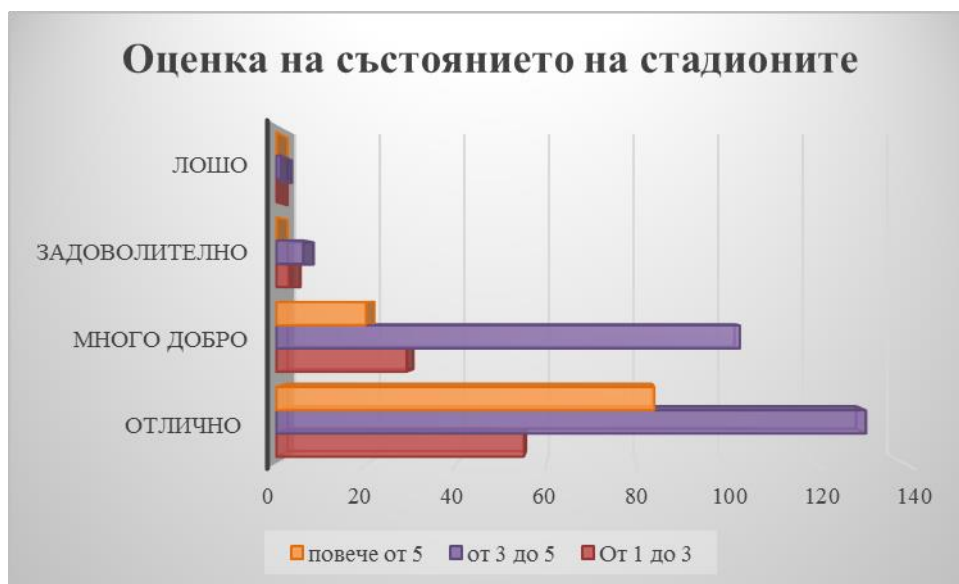
Фиг. 2. Брой анкетираните по градове

Запитаните са помолени да определят състоянието на стадиона качествено, избирайки между възможните „отлично“, „много добро“, „задоволително“ и „лошо“. Резултатите (фиг.4) сочат, че феновете са доволни от състоянието на стадионите, при което се допуска, че са спазени изискванията към тях.

Изискванията към организацията на събитието се проверяват с въпроси за организацията на входа и намирането на мястото. Критерият остава да бъде брой посещения на мачове през сезона. Отговорите на въпросите са от затворен тип. Всеки анкетиран може да оцени влизането си в стадиона с оценка от 1 до 5, където 5 се асоциира с „бързо и лесно“, а 1 – „бавно и трудно“.

Предвид посочените отговори, може да се оцени, че входът не е достатъчно улеснен и се създава суматоха при влизането. За сметка на това, повече от 80% от анкетираните не са срещнали проблеми с намирането на мястото си, което говори за добра организация на събитията. Не се забелязва строга зависимост, при която по-честите

посетители да оценят по-високо организацията на събитието от останалите. Единствено това може да се види при броя на напълно недоволните, където едва двама от честите посетители са оценили влизането с „бавно и трудно“ (фиг. 5).

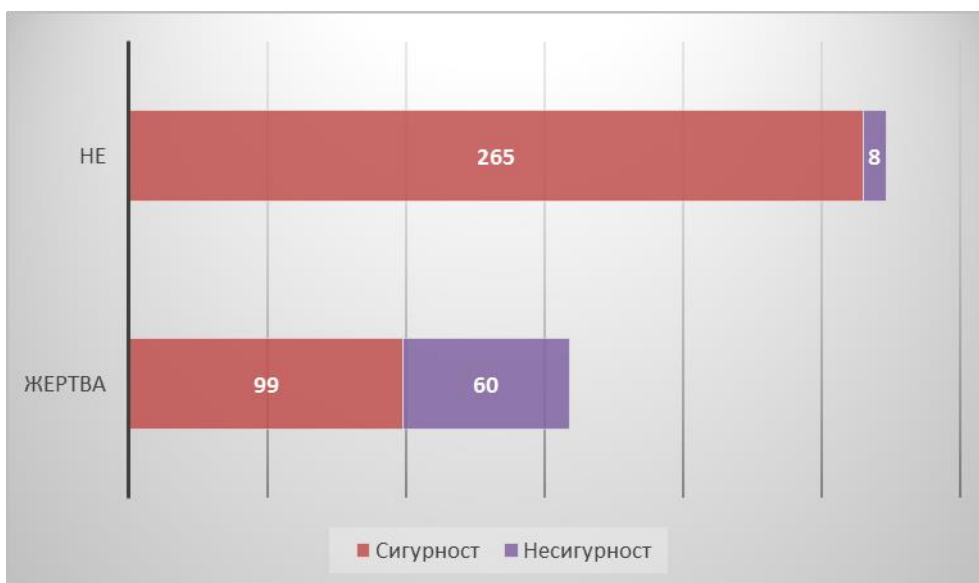
Фиг. 3. Оценка на състоянието на стадионите спрямо честота на посещение на футболни мачове за сезон

Сигурността на стадиона и хулиганските прояви се проверяват с въпроси за сигурността на събитието, участие в и организиране на хулигански прояви, жертва на хулигански прояви.

Чувството за сигурност по време на футболен мач се изследва без критерий, за да се оцени общото настроение по време на мача. Получените резултати сочат, че повече от 80% чувстват сигурност на стадиона. Това може да бъде обяснено, освен с инфраструктурата и специализираното оборудване, и с психологическия момент. Нормално е, феновете да се чувстват спокойни в агитка сред свои, още повече, че повишеното ниво на интерес в това, което се случва на терена, може да потисне чувството за безпокойство. Проверява се и наличието на зависимост между чувството за несигурност у зрителя и вероятността той да е бил жертва на футболно насилие (фиг. 6).

Фиг. 5. Оценка на леснота за влизане в стадиона спрямо честота на посещение на зрителите за сезон

Фиг. 6. Отговор на въпроса „Били ли сте жертва на насилие?“ в съпоставка за чувство на сигурност на стадиона

При изследване на корелацията се оказва, че не може категорично да се потвърди твърдението, но съществува такава тенденция. Тук трябва да се има предвид, че голяма част от феновете трудно различават футболното насилие от обикновеното поведение по време на футболен мач. Така например голяма част от тях не категоризират моралното насилие като форма на агресия. Същият зададен въпрос изисква да бъде уточнен начинът, по който лицето е ставало участник в хулигански прояви (**фиг. 7**).

Фиг. 7. Отговор на въпроса „Били ли сте жертва на хулигански прояви?“

Погледнато от правна гледна точка, имайки се предвид, че бездействието по време на престъпление също се категоризира като престъпление, то 95% от запитаните или са били потърпевши или са били съучастници в престъпление. Тъй като въпросът е зададен с ограничението „в последната година“, т.е. има се предвид след като е бил приет новият закон за насилието по време на спортни мероприятия, то отговорите позволяват да бъде направено заключението, че престъпността продължава да е широко разпространена. Ако към това се добави и направеното

заклучение, че в Турция, моралното насилие не се възприема сред обществото като насилие, то следва, че горепосочените отговори се отнасят за физически разправи, което е и по- тежката форма на насилие.

Със следващия въпрос се цели изясняването на участието на феновете в хулигански прояви. Възможните отговори са единствено „да“ и „не“. Заради характерното различно поведение на мъжете и жените по време на футболни мероприятия, оценка на участието се извършва по полов критерий (**фиг. 8**).

Фиг. 8. Степен на участие в хулигански прояви по пол

Данните позволяват да се направи заключението, че хулиганските прояви са нормалното поведение на футболните фенове. Малката част от тях, които не се включват в това число, се обяснява с големия брой жени, отговорили с „не“ на въпроса.

Хулиганските прояви продължават да се анализират в следващия въпрос, свързан с начина на тяхното организиране (**фиг. 9**). Тук акцентът се поставя върху мястото на организация, като акнетираниите избират от възможни отговори – спонтанно или предварително (във фен клуба, в интернет). Целта е да бъде изяснено дали законът предвижда начин, по

който да разглежда организирането на групите. Когато организирането е спонтанно, очевидно участниците действат под действие на тълпата, процесът е неконтролируем от законова гледна точка и е необходимо да се прибегне до интердисциплинарен подход при съобразяване с психологията на масите. При предварителното организиране обаче е възможно органите на реда да засилят действията си по предотвратяване на инцидентите, тъй като когато се организира в клуба, то следва, че председателите на фен клубовете не спазват нормативите. В случай, че групите са предварително организирани в интернет, то следва да се предвиди в бъдеще форма за следене на тези процеси.

Предвид получените резултати може да се заключи, че е редно да се вземат по сериозни мерки по превенцията на киберпрестъпления, целящи организиране на групи за насилие.

Фиг. 9. Форма на организиране на хулиганските прояви

Спазването на закона безспорно се свързва с неговото познаване. С цел да се установи информираността относно действието на новия закон, се задава въпрос за информираността за него. Тук се предполага, че отговорът може да има връзка с произхода на отговарящия, т.е. проверява

се хипотеза, че в малките градове липсва информираност спрямо Закон 6222 – за насилие по време на спортни събития. Тук може да се забележи зависимост между населеността на града и информираността на региона. Макар представителната извадка от градовете да е малка, то би било логично да се обърне внимание на повече информационни кампании, за да се предотвратят нарушения по незнание (фиг. 10).

Фиг. 10. Оценка на информираността по отношение на нововъведения закон

Настроенията спрямо новия закон се проверяват с отговорите на следващия въпрос „Считате ли, че Закон 6222 ще намали насилието? (фиг.11).

Фактът, че повече от 80% от запитаните не заявяват категорични надежди в нововъведенията може да се дължи освен на непознаването на самия закон, но и на липсата на доверие в отговорните за спазването му от институции и намаления им авторитет сред обществото.

Причините за по- скоро скептичното отношение към новия закон следва да бъдат изяснени от отговора на последния въпрос, свързан с предходния, с отворен отговор „Защо?“.

Фиг. 11. Настроения спрямо новия закон

Преобладаващите отговори посочват причини, които се обобщават на (табл. 3):

Таблица 3. Преобладаващи отговори

Положително настроени	Отрицателно настроени
Надзор на международните организации	Съмнения в контрола
Наказанията са сериозни	Икономически причини
Надеждност на системите за охрана	Хулиганството е маниер на поведение
	Хулиганството е естествен процес
	Корупция

Според изложените отговори, положително настроените вярват в закона, защото вярват в мониторинга на международните организации, сигурността на техническите средства или в желанието на частните клубове да запазят позициите си, като държавата, чрез нейните органи,

липсва като фактор на справянето с проблемите с футболното хулиганство. Даже напротив, което се потвърждава от посочените причини за негативните настроения (които са по-голямата част). Запитаните считат бранша за пропит с порочни практики, където големите интереси и интересите на сигурността не се срещат.

От проведените анкети може да се обобщи, че към момента на анкетиране (2011–2012 г.) феновете оценяват положително състоянието на стадионите и организацията на провежданите събития. Липсва осъзнаване на страх и притеснение за сигурността по време на мачове. Повече от 80% от анкетираните са били жертва на насилие или са ставали свидетели на такова през годината на приемането на закона. По-голямата част от анкетираните са взимали участие в хулигански прояви, като са се организирали предимно на място или в интернет. Въпреки че анкетираните са членове на фен клубове, се забелязва, че дори сред тях, като заинтересовани лица, липсва достатъчно информираност относно влезлия през 2011 г. закон, като особено това се забелязва в по-малките градове. Тези, които имаха информация, изяха скептично отношение, посочвайки провала на предходния закон като пример за незаинтересоваността на държавата за решаване на проблемите с хулиганството.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1. Предвидените в закона инструменти за превенция и борба с футболното насилие не следват еволюцията в поведението на хулиганите, което личи от кадровия дефицит на служители на реда с необходимите компетенции, както и от липсата на предвидени мерки за справяне с киберпрестъпността.
2. Изискванията, свързани с организацията за провеждане на футболно събитие се спазват във висока степен, както и с оборудването на стадионите със технически средства и изпълнение на конструктивни изисквания. Съществуват съществени проблеми по отношение на организацията на самото събитие – действията на организаторите, стюардите и координацията на отделните органи на сигурността.
3. Фактическите действия по залавянето на хулиганите и прилагането на строгите наказания са неубедителни в доказване ефективността на закона, съществуват сериозни противоречия между обявените данни за заловени и наказани нарушители и това, което е видно по време на отделните събития.
4. Пречка в постигането на висока ефективност е липсата на осъзнаването на хулиганството като проблем и престъпление. Отсъствието на доверие в правоприлагащите институции и слабата информираност сред феновете по отношение на законовите изисквания към тяхното поведение са други проблеми в противодействието. Политически и икономически интереси възпрепятстват ефективното изпълнение за закона.
5. Местните и регионалните органи работят некоординирано със служителите на реда и организаторите на футболните мачове. Липсва единна информационна система, която да позволи

анализите на престъпността и предприемането на адекватни мерки за противодействие.

Тези изводи провокират основните направления, по които е необходимо да се работи за повишаване ефективността на прилагането и превантивните мерки, които да бъдат взети в следните **препоръки**:

1. Ефективността от въведения закон би могла да бъде повишена, чрез внасяне на поправки от страна на законодателния орган, които адекватно да предвиждат противодействие на новите измерения на футболното хулиганство, като за улеснение на органите на реда могат да бъдат издадени инструкции и пояснителни наредби.
2. Предвид факта, че намаляването на футболните престъпления зависи пряко от отношението на извършителите към тях, би било подходящо да се акцентира върху политика на превенция на престъпленията, чрез реализиране на активни информационни кампании във фен клубовете и социалните мрежи, фен и фен коучинг проекти и програми, съобразени с менталитета на турските фенове и психологията на масите.
3. Предвид измеримостта на постигнатите резултати се препоръчва от Турската футболна федерация да предприеме изграждането на мониторингова система на изпълнението на закона, чрез която да се следят количествените измерения на престъпността, формите на проявление, териториалното разпределение, информираността, пострадалите, заловените и осъдените, така че да се позволи установяването на тенденции в поведението на феновете и своевременно да бъдат идентифицирани пропуски в закона или начините на неговото изпълнение. Проект на такава се предлага в приложение 2.

НАУЧЕН ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Разкрити са научнотеоретичните основи на хулиганството и са разгледани специфичните аспекти и факторите, които влияят върху проявленията на футболно насилие в Република Турция.
2. Изследвани са детайлно турските законови рамки, отнасящи се до противообществените прояви по време на футболни срещи, като са анализирани и статистически данни за престъпността между феновете.
3. Проучено е мнението на различни специалисти, имащи отношение по темата, с което е изяснена многоаспектната същност на проблема и са изследвани мненията на фенове от фен клубове на турски футболни отбори и е установено тяхното отношение към футболната престъпност, както и открити основни закономерности.
4. Дефинирани са специфични за Турция проблеми в борбата с футболното хулиганство и е разработен проект на обединен информационен център и единен автоматизиран регистър за опазване на обществения ред при футболни мачове в Република Турция.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА

ЮЗЮМ, Б. Някои резултати от проведено анкетно проучване относно отношението на членове на футболни фен клубове в Турция към хулиганството в страната. – Спорт и наука, № 1, 2014.

ЮЗЮМ, Б. Някои аспекти на футболното хулиганство в Турция. – Спорт и наука, № 1, 2014.

ЮЗЮМ, Б. Изследване на проблемите, възпрепятстващи борбата с хулиганските прояви в Република Турция. – Спорт и наука, № 1, 2014.